

جعبه‌ی کلمات

کلمات مترادف

جور: ... ستم، ظلم	موسم: هنگام، وقت و زمان چیزی	آوخ: افسوس..	فرجام: پایان، عاقبت
سپیدار: نام درختی است.	بار: محصول، ثمر، نتیجه	هیزم: چوب خشک	حکمت: دانش، علم
بیخ: ریشه	شام: شب	آتشگر: روشن‌کننده آتش	دکّه: دکان، مغازه
بُن: ریشه	توده: انبوه، خرمین	گیتی: جهان	افلاطون: نام دانشمند و فیلسوف یونانی
شاخ: شاخه	دهقان: کشتاورز	ادبار: بدبختی	جاهل: نادان...
تیشه: ابزار آهنی نجاران و سنگ تراشان	برافروخت: روشن کرد	مزد: پاداش	ولیکن: ولی...
جرم: گناه، اشتباه	بگریست: گریه کرد	خوار: پست، حقیر	بستاید: ستایش کند
بس: کافی	دگر بار: دوباره	بَرکشد: بلند کند	
همیه: هیزم، چوب خشک، سرشاخه‌ی خشک درختان		بنالید: ناله کرد، گریه کرد	

کلمات متضاد

خوار = سربلندی، افتخار	شام = روز، صبح	دشوار = آسان، سهل
فرجام = انجام	جرم = صواب	

کلمات هم‌خانواده

حکمت، حکما، حکیم، حکیمانه	جرم، مجرم، جریمه، جرائم	شبه، شبیه، شباهت، مشبه، تشبیه
تعریف، عرف، عارف، معروف	جاهل، جهل، جهالت، مجهول	شعله، مشعل، اشتعال، مشتعل

آن قصه شنیدید که در باغ، یکی روز از جور تبر، زار بنالید سپیدار

آن داستان را شنیده‌اید که یک روز در باغی درخت سپیدلری از ظلم و ستم تبر نالان و گریان بود؟

کز من نه دگر بیخ و بنی ماند و نه شاخی از تیشی هیزم شکن و آزه‌ی نجار

و می‌گفت: که دیگر از من هیچ ریشه و شاخه‌ای به خاطر تیشی هیزم شکن و اره‌ی نجار باقی نمانده است.

گفتش تبر آهسته که جرم تو همین بس کاین موسم حاصل بود و نیست تو را بار

تبر به آراسی به او گفت: گناه تو همین بس است که در این فصل که زمان میوه است تو هیچ ثمر و میوه‌ای نداری.

تا شام، نیافتاد صدای تبر از گوش شد توده در آن باغ، سحر هیبه بسیار

تا هنگام تاریکی هوا، صدای تبر به گوش می‌رسید و هیزم بسیاری در آن باغ تا صبح زود جمع شده بود.

دهقان چو تور خود از این هیبه برافروخت بگریست سپیدار و چنین گفت دگر بار

وقتی کشاورز تور خود را از هیزم خشک روشن می‌کرد درخت سپیدار گریه و ناله سرداد و دوباره گفت:

آوخ که شدم هیزم و، آتشگر گیتی اندام مرا سوخت چنین ز آتش ادبار

افسوس که تبدیل به هیزم شدم و آتش افروز «روشن کن» جهان و روزگار هستم. بدن مرا این چنین آتش بدبختی سوزاند.

خندید بر او شعله، که از دست که نالی؟ نا چیزی تو، کرد بدین گونه تو را خوار

شعله هم به روی او خندید و گفت: از دست چه کسی می‌نالی؟ زیرا بی حاصلی و بی ثمری خودت تو را این چنین

خوار و ذلیل کرد.

آن شاخ که سر بر کشد و میوه نیارد فرجام به جز سوختنش نیست سزاوار

آن شاخه‌ای که فقط قد می‌کشد و میوه‌ای نمی‌آورد عاقبتی جز سوختن ندارد و سزای او فقط همین است.

جز دانش و حکمت نبود میوه‌ی انسان ای میوه فروش هنر ایسن دگه و بازار

ثمری اصلی تلاش انسان و میوه‌ی اصلی او دانش و خرد است. پس ای انسان هنرمند (این گوی و این میدان)

همه چیز برای تو فراهم است.

پیام اخلاقی: تنها ثمره‌ی وجود انسان، علم و دانش است.

شبه جمله

شبه جمله یعنی شبیه جمله. گاهی واژه‌ای بدون آن که در کنار فعلی قرار بگیرد، معنای کاملی را منتقل می‌کند؛ مثلاً وقتی می‌گوییم: «آه، منظورمان این است که از چیزی ناراحتیم یا حسرت می‌خوریم؛ بنابراین واژه‌ی «آه» معنای کاملی را منتقل می‌کند. پس به آن «شبه جمله» می‌گوییم. شبه جمله‌ها در شمارش جمله، یک جمله محسوب می‌شوند.

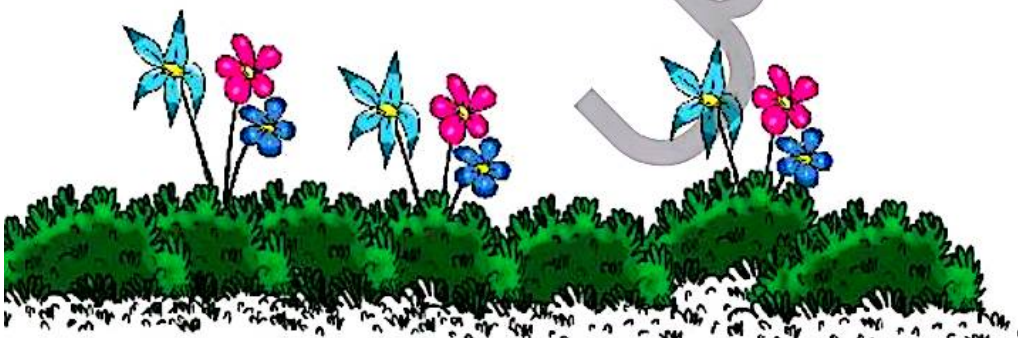
در درس‌های گذشته آموخته‌ایم که «منادا» هم شبه جمله است زیرا معنای کاملی را منتقل می‌کند. چند شبه جمله‌ی پرکاربرد: افسوس، دریغا، خوشا، به به، آفرین، احسنت، بله، خیر، آری، نه، آوخ، وه

واژه‌های مخفف

به واژه‌های کوتاه شده، «مخفف» می‌گویند.

چند واژه و ترکیب مخفف:

ره ← راه	نیکو ← نیکو	کاین ← که این	زان ← از آن
شه ← شاه	هشیار ← هوشیار	کان ← که آن	روبه ← روبه
کز ← که از	نگه ← نگاه	کوته ← کوتاه	کزین ← که از این
گر ← اگر	دگر ← دیگر	آر ← اگر	جاودان ← جاویدان
ز ← از	گه ← گاه		
رفت برون با دو سه همزادگان ← (برون مخفف بیرون)			

پیشوند «بی» همیشه جدا از کلمه‌ی پس از خود، نوشته می‌شود (مانند: بی زحمت، بی نظم، بی شخصیت، بی عرضه). ولی در بعضی از کلمات که معنای آن با «بی» کامل می‌شود و از اجزای همان کلمه می‌باشد به کلمه می‌چسبد مانند: بیمار، بیهوده، بیچاره، بینوا ...

الف: در کدام گزینه پیشوند «بی» نباید پیوسته نوشته شود؟

بیمار (۱) بیخانه

(۲) بیهوده

(۳) بیچاره

(۴) بینوا

ب: با استفاده از واژه‌نامه پنج کلمه بنویس که (بی) از اجزای آن باشد. (مانند بیهوده)

بیجا

بیدار

بینا

بینوا

بیراه

بیخود

پ: پنج کلمه با پیشوند «بی» بنویس که از کلمه جدا باشد.

بی بهره

بی پروا

بی ادب

بی ارزش

بی اعتبار

بی شک

ت: جاهای خالی را با کلمه‌های داخل کمانک پر کن:

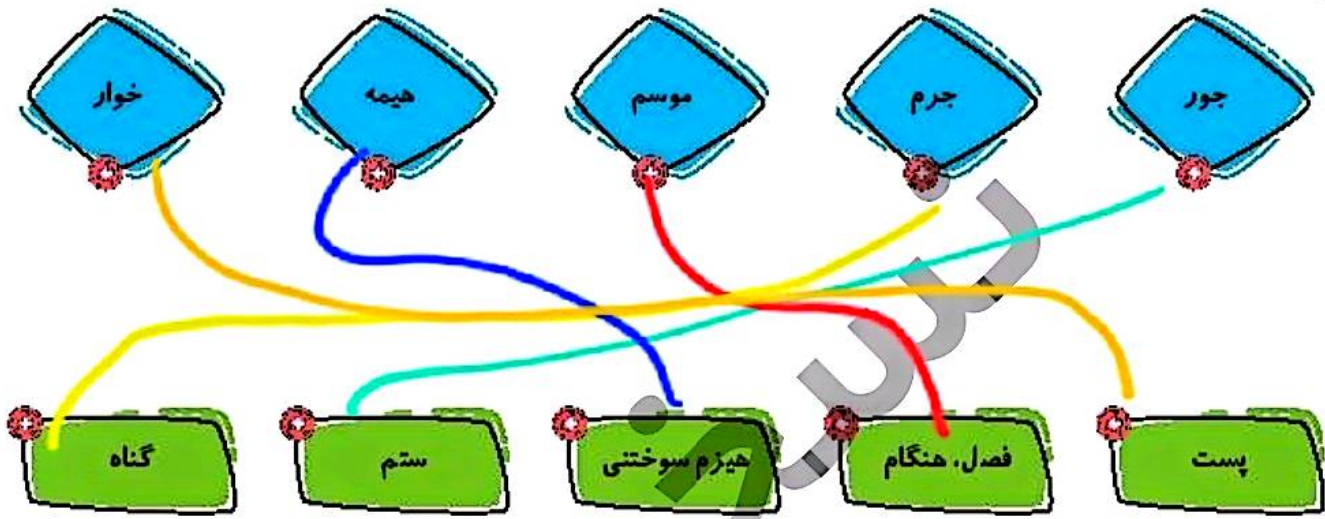
(۱) هر جا گل هست ..... نیز وجود دارد (خار - خوار)

(۲) آن ..... شنیدید که در باغ یکی روز (قصه - غصه)

(۳) کاین ..... حاصل بود و نیست تو را بار (موسم - موسم)

تمرین

هم خانواده‌ی هر واژه را به آن متصل کن.

۲ درستی و نادرستی جملات زیر را مشخص کرده و در صورت نادرستی، درست آن‌ها را بنویس.

توصیه به رفتار صحیح و دوری از سخن بی‌عمل است

الف: عبارت «این دکه و بازار، هم‌معنی «این گوی و این میدان» است.

ب: مصراع «کردار نکو کن، که نه سودی ست ز گفتار، توصیه به درست سخن گفتن می‌کند.

اشاره به انسان‌هایی است که قبلاً اتفاقی برایشان افتاده که از هر چیزی شبیه آن می‌ترسند

پ: ضرب‌المثل «مار گزیده از ریسمان سیاه و سفید می‌ترسد، به انسان‌های ترسو اشاره می‌کند.

۳ در هر عبارت، شبه‌جمله‌ها را مشخص کن.

الف: در خم زلف تو آویخت دل از چاه زنج (زنج: چانه) آه کز چاه برون آمد و در دام افتاد
 ب: افسوس که شد دلبر و در دیده‌ی گریان
 پ: ادب و شرم تو را خسرو مه رویان کرد
 ت: الحمدلله، به خیر گذشت.

۴ ابیات زیر را به نثر روان بازگردان.

الف: از گفتمی ناکرده و بی‌سود چه حاصل کردار نکو کن که نه سودی ست ز گفتار
 از اینکه فقط حرفی بزنی و به آن عمل نکنی چه فایده دارد؟ عملت را خوب و درست کن زیرا که سودی در حرف زدن و گفتار بدون عمل نیست
 ب: آوخ که شدم هیزم و آشکر گیتی اندام مرا سوخت چنین ز آتش ادبار
 افسوس که تبدیل به هیزم شدم و آتش روشن کن جهان هستیم و این آتش بدیختی بدن خودم را هم سوزاند
 پ: خرید بر او شعله که از دست که نالی ناچیزی تو کرد بدین گونه تو را خوار

شعله هم به روی او خندید و گفت: از دست که زیبا بی بار بودن و بی حاصل بودن خودت تو را این چنین کوچک و خوار و ذلیل کرده است.

فارسی ششم دبستان

گزینه‌ی صحیح را انتخاب کن.

الف: در کدام گزینه، واژه‌ی مخفف به کار نرفته است؟

- ۱) از آن پس نهاد از بر خاک سر
- ۲) از گفته‌ی ناکرده و بیهوده چه حاصل
- ۳) ✓ آن قصه شنیدید که در باغ یکی روز
- ۴) آسان گذرد گر شب و روز و مه و سالت

ب: در کدام مصراع، ده، حرف ربط نیست؟

- ۱) آن شاخ که سر بر کشد و میوه نیارد
- ۲) ✓ خندید بر او شعله که از دست که نالی

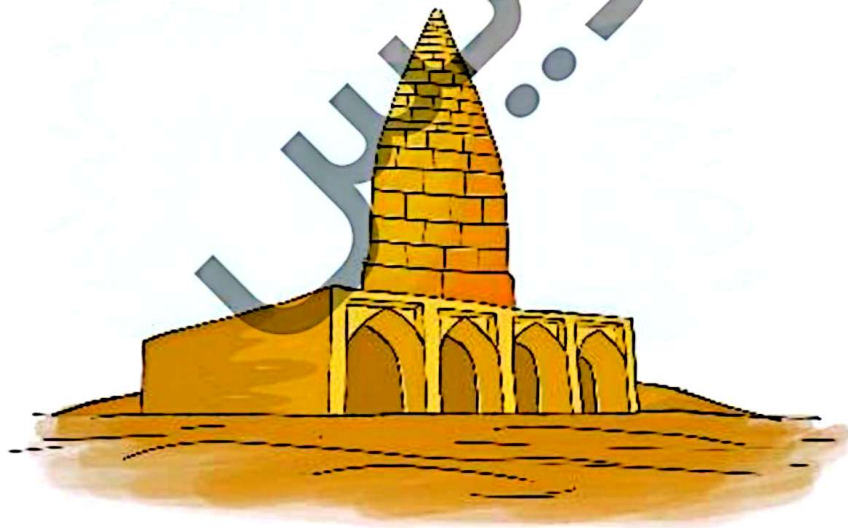
پ: کدام بیت، سه جمله نیست؟

- ۱) خندید بر او شعله که از دست که نالی
- ۲) آن شاخ که سر بر کشد و میوه نیارد
- ۳) ✓ تا شام بفتاد صدای تبر از گوش
- ۴) از گفته‌ی ناکرده و بیهوده چه حاصل

ت: در مصراع زیر کدام کلمه مخفف نشده است؟

«گز من نه دگر بیخ و بنی ماند و نه شاخی»

- ۱) گز
- ۲) دگر
- ۳) ✓ بنی
- ۴) شاخی

گروهی از دانشمندان در بارگاه انوشیروان در مورد یکی از مصالح^۱ کشور سخن می گفتند و بزرگمهر که مقام بالاتری داشت، ساکت بود. به او گفتند: «چرا با ما در این بحث سخن نمی گویی؟»
گفت: «وزیران بر مثال اطبا^۲ هستند و طبیب دارو ندهد جز به بیمار. پس چون بینم که رای شما، صواب است، مرا بر سر آن گفتن، حکمت نباشد.»

«گلستان سعدی باب اول با اندکی تغییر»

الف: بزرگمهر که بود؟

از دانشمندان و وزیران دربار انوشیروان

ب: بزرگمهر وزیران را به چه کسانی تشبیه کرد؟

اطبا (پزشکان - حکیمان)

پ: چرا بزرگمهر، ساکت بود؟

زیرا نظر سایرین را درست میدانست و نیازی نمی دید سخن بگوید

ت: سکوت کردن چه زمانی شایسته است؟

برعهده دانش آموزان

۱. مصالح: خوبی‌ها

۲. اطبا: پزشکان

پروین اعتصامی

نام اصلی او، درخشنده، بود.

وی از شاعران بنام معاصر است. اولین سروده‌های پروین در مجله‌ی «بهار» که پدرش مدیر آن بود، منتشر

شد. سروده‌های او در موضوعات اجتماعی، اخلاقی و انتقادی است. وی در سال ۱۳۲۰ در گذشت. پروین از شاعران قطعه سزا است.

اثر: دیوان شعر

خودارزیابی

نیاز به تلاش	قابل قبول	خوب	خیلی خوب
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

☐	می‌توانم شعر را درست و روان و آهنگین بخوانم و معنای آن را درک کنم.
☐	می‌توانم شبه جمله را در ابیات و عبارات پیدا کنم.
☐	می‌توانم کلیات مختلف را پیدا کرده و کامل آن را بنویسم.
☐	با پروین اعتصامی واتریش و قالب شعر او آشنا شدم.
☐	می‌توانم تمام کلیات را درست بنویسم.
☐	می‌توانم به همه سؤالات درس پاسخ دهم.

